

RIKSANTIKVAREN

Postboks 8196 Dep.

0034 OSLO

Dato: **15.05.2025**Saksnr.: **2025/36731**Dok.nr.: **2**

Saksbehandler:

Marthe Holgersen

Kjørkleiv

Høring av forslag til bevaringsstrategi for bygder og byers kulturmiljø - svar på høring

Fylkesdirektøren viser til Riksantikvarens høring av forslag til bevaringsstrategi i bygder og byers kulturmiljø. Strategien er et viktig grep for å styrke kulturmiljøenes rolle i samfunnsutviklingen. Vi støtter målene om samordning, kunnskapsgrunnlag og forutsigbar forvaltning.

Strategiens betydning og relevans

Strategien peker på kulturmiljøer som rammer for hverdagsliv, tilhørighet og bærekraftig utvikling. Den favner et bredt spekter av temaer – fra småhusmiljø og uterom til gjenreisningsarkitektur og arkeologiske kulturlag – og reflekterer godt mange av utfordringene vi kjenner fra Rogaland, inkludert fortetningspress, svekket sosial infrastruktur og ensretting av byggeskikk.

Det er positivt at kulturmiljø løftes som ressurs i utvikling, ikke bare som noe som skal vernes. Dette samsvarer med målene i Rogaland fylkeskommunes Regional plan for kulturmiljø 2023-20435 og Utviklingsplan for Rogaland 2025–2028. Strategien må samtidig anerkjenne at enkelte kulturmiljø, spesielt arkeologiske, primært har verdi som kunnskapskilder og ikke alltid egner seg som utviklingsressurser. Særlig gjelder dette mange arkeologiske kulturminner, der verdien først og fremst ligger i vern og kunnskapspotensial. En balansert strategi må derfor også tydelig ivareta kulturmiljøenes egenverdi – uten krav om ny bruk eller aktiv transformasjon.

Strategien løfter fram viktige tema, men gir lite konkret veiledning for lokal og regional oppfølging. Det pekes på at kulturmiljøfaglig kompetanse ofte kommer sent på banen i utbyggingssaker eller nedprioriteres i planbehandlingen for bygder og mindre byer. Vi støtter denne vurderingen, men savner verktøy for å identifisere helhetlige kulturmiljø og støtte for å bruke arealdel, hensynssoner og områdeplaner i planarbeid.

Deltemaer og prioriteringer

Strategiens avgrensning fremstår som hensiktsmessig. Vi støtter at strategien vektlegger bygdesentra og urbane strukturer, og avgrenser mot landbruks-, kyst- og

industrimiljø som er behandlet i egne strategier. Deltemaene *Stedets identitet og særpreg*, *Der vi møtes* og *Der vi bor* er relevante og gir en god tematisk bredde som fanger både fysiske, sosiale og historiske dimensjoner.

Det er positivt at etterkrigsarkitektur og fellesarenaer trekkes frem. Strategien burde samtidig gi klarere råd for dokumentasjon og utvikling av slike miljøer.

I den sammenheng mener vi det bør komme tydeligere frem at kulturmiljøvern i stor grad også handler om estetikk. Gode visuelle og arkitektoniske kvaliteter er viktige både for bevaring og videreutvikling av kulturmiljøer, og spiller en sentral rolle i stedsforming og planlegging. Slike grep styrker også opplevelsen av identitet og tilhørighet – og kan gi økt besøksattraktivitet og livskvalitet.

Besøkerens blikk – det utenfra-perspektivet – kan i mange tilfeller bidra til at både lokalpolitikere og innbyggere får øye på utfordringer og muligheter i sine egne omgivelser. Dette kunne med fordel vært løftet frem i strategien som en ressurs i arbeidet med å utvikle og forvalte steder med kulturhistorisk verdi.

Helhetlige miljøer og lokal relevans

Vi støtter ambisjonen om helhetlig forståelse av steders identitet og historie. I vårt arbeid med *Kulturmiljø og landskap av nasjonal interesse i Rogaland* har vi sett hvordan områder som Egersund, Jelsa og Kilen utgjør sammensatte kulturmiljøer som krever en koordinert tilnærming, der både historie, byggeskikk, sosiale møteplasser og landskapselementer inngår. Vi mener strategien bør bygge videre på slike erfaringer, og vise hvordan slike miljøer kan dokumenteres og forvaltes i praksis – både med tanke på forvaltning og utvikling.

Arkeologiske kulturminner og historisk dybde

Strategien anerkjenner betydningen av arkeologiske kulturlag, men vektlegger etter vår vurdering i for stor grad det som ligger under bakken. Også synlige minner i byer og bygder gir verdifull innsikt og krever aktiv forvaltning. Etter-reformatoriske kulturlag i tettsteder bør løftes fram som kunnskapskilder, og strategien bør vise flere eksempler – også fra norsk sammenheng – på hvordan slike data kan brukes i planlegging og formidling.

Synlige arkeologiske kulturminner har stort formidlingspotensial, men også utfordringer knyttet til slitasje og arealpress. Bynære eksempler fra Rogaland er helleristningene på Rudlå sentralt i Stavanger, kulturminner i bydelen Storhaug og kulturminner og inngrep i området rundt Tou scene i Stavanger. Strategien bør i større grad vise bredden i arkeologiske kulturmiljøer og deres betydning for utvikling og identitet, særlig i bygdene.

Forhistoriske spor etter næringsvirksomhet – som jernproduksjon, steinbrudd og kullmiler – gir innsikt i ressursutnyttelse og teknologi, men er lite kjent og kartlagt.

Gravfelt ved Lund prestegård og Strand kirke viser hvordan slike miljø kan være grønne, sentrumsnære arealer med stor tidsdybde og formidlingsverdi.

Vi ser behov for mer kunnskap og bevissthet om sammenhenger mellom ferdsel, bosetting og ressursbruk. Mange kulturminner brukes som turstier i dag, og har et uutnyttet potensial i friluftsliv og formidling. Strategien bør løfte fram slike tema tydeligere – for å styrke bevaring, formidling og tverrfaglig samarbeid.

Planverktøy

Vi støtter strategiens kobling til langsiktig og kunnskapsbasert planlegging, men strategien bør gi tydeligere veiledning om bruk av planverktøy. Særlig gjelder dette utfordringer knyttet til skjøtsel og tilrettelegging i bynære grøntområder med kulturminner. Selv med hensynssoner mangler vi virkemidler for å sikre aktiv skjøtsel, informasjon og bruk. Her trengs nye verktøy.

Strategien bør styrkes med konkrete planeksempler og kobles tydeligere til arbeidet med kulturmiljøkompetanse i kommunene (KIK).

Klima og sårbarhet

Vi støtter strategiens kobling til bærekraft og sirkulærøkonomi, men klima- og sårbarhetsperspektivet kunne vært bedre integrert. Kulturmiljø i Rogaland er utsatt for flom, erosjon og havnivåstigning, og strategien bør i større grad kobles til ROS-arbeid og klimatilpasning.

Klimatiltak kan også true kulturmiljøer, slik vi ser ved flomvernprosjektet i Stavanger og etablering av landstrømanlegg i historiske havner. Strategien bør vise hvordan slike inngrep kan balanseres tidlig i planprosessen.

Avsluttende merknader

Vi vurderer strategien som et viktig verktøy for å styrke kulturmiljøarbeidet, men den bruker mye plass på å forklare hvorfor kulturmiljø er viktig, heller enn å vise hvordan det kan ivaretas og utvikles i praksis. Strategien bør styrkes med eksempler og erfaringer som dokumenterer faktisk verdiskaping – som økt eiendomsverdi, livskvalitet og besøksattraktivitet.

Grønne områder, hager og uterom bør i større grad kobles til mål om folkehelse, klimatilpasning og sosial bærekraft, og ikke bare behandles som kulturhistoriske elementer.

Oppsummert mener vi følgende punkter bør styrkes før strategien vedtas:

- Mer konkret veiledning om bruk av planverktøy som arealdel, hensynssoner og områdeplaner
- Tydelig metodikk for dokumentasjon av helhetlige kulturmiljø
- Bedre integrering av klimarisiko, sårbarhet og ROS-arbeid
- Styrket vektlegging av estetiske og arkitektoniske kvaliteter i stedsutvikling
- Flere eksempler og referanser som viser verdiskaping
- Tverrsektorielle koblinger til folkehelse, grønnstruktur og sosial bærekraft

- Styrket omtale av arkeologiske kulturmiljøer, både synlige og under bakken, og deres rolle i utvikling, formidling og identitet

Hilsen
Lars Riese
seksjonssjef

Marthe Holgersen Kjørkleiv
rådgiver

Kopi til:

Vedlegg:

Dette dokumentet er godkjent elektronisk. Oppgi vårt saksnr. når du svarer på brevet.